

SEMINARIUM AKTUALNOŚĆ HISTORII NAUKI (7 CZERWCA 2017 R.)

Dnia 7 czerwca 2017 r. Pracownia Pytań Granicznych, należąca do struktury Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, zorganizowała w Collegium Chemicum poznańskiego uniwersytetu seminarium poświęcone aktualności historii nauki. Spotkaniu przewodził główny jego organizator, kierownik pracowni, prof. Jaromir Jeszke, natomiast poprowadził je dr Jan Surman z Max Weber Centre for Advanced Cultural and Social Studies przy Uniwersytecie w Erfurcie. Na seminarium przybyli liczni zainteresowani, zarówno pracownicy oraz studenci uczelni poznańskich (UAM, UMP), jak i goście z innych ośrodków krajowych.

Spotkanie składało się z kilku części. Na początku, po krótkim przedstawieniu głównego prelegenta oraz autoprezentacji przybyłych uczestników, Jaromir Jeszke zaproponował kilka tez na temat obecnego stanu historii nauki jako osobnej dyscypliny badawczej, jej instytucjonalnego zakotwiczenia na polskich uniwersytetach, problemów epistemologicznych związanych z uprawianiem tej dziedziny oraz perspektyw, jakie się przed nią rozpościerają. Podstawowym wnioskiem płynącym z tych wstępnych rozważań było przekonanie, że nie jest dziś łatwo zajmować się dziejami nauki.

Po wprowadzeniu rozpoczął się pierwszy z trzech paneli poprowadzonych przez Jana Surmana, zatytułowany „Kto chce historii nauki?”. Na bazie dwóch tekstów – odpowiednio Jürgena Renn’a i Hansa-Jörga Rheinbergera¹ – prelegent omówił najważniejsze elementy budujące dzisiejszy stan w badaniach z dziedziny historii nauki, skupiając się przede wszystkim na odnowieniu epistemologii historycznej w wydaniu tego drugiego autora. Przywołał najważniejsze zjawiska tworzące historię nauki w ostatnich kilkudziesięciu latach (tzw. wojny o naukę, pojawienie się studiów nad nauką i technologią łączących podejście historyczne, socjologiczne i antropologiczne, koncepcje filozoficzne Kuhna i Feyerabenda), Surman próbował wyróżnić kilka ostatnich impulsów, które zmieniły kierunki badawcze w omawianej dyscyplinie. Spośród nich dwa najważniejsze to, według Surmana, związek historii nauki z perspektywą kulturową oraz poszukiwanie relacji między nauką a nie-nauką, choćby w wymiarze krążenia wiedzy.

¹ J. Renn: *From the History of Science to the History of Knowledge – and Back*, „Centaurus” t: 57: 2015, nr 1 s. 37–53; H. J. Rheinberger: *Po co historia nauki?*, [w:] Tenże: *Epistemologia historyczna*, Warszawa 2015, s. 9–24.

Pierwszy panel zwieńczyła dyskusja, w której pojawiały się refleksje i pytania odnoszące się do stosunków między poznaniem naukowym a poznaniem literaturoznawczym (dr Beata Polak z Pracowni Pytań Granicznych), związków i różnic między naukami a paranaukami (Surman), zmienności kryteriów decydujących o tym, co jest, a co nie jest naukowe (prof. Tomasz Polak z PPG), otwarcia się badań nad nauką na inspiracje antropologiczne (dr hab. Jacek Kowalewski z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego) czy instancji decydujących o naukowości danych ustaleń (dr Artur Bajerski z Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM).

Drugi panel, zatytułowany „Nauka a polityka”, nawiązywał do treści dwóch innych tekstów², które stanowiły punkt wyjścia dla rozważań na temat wzajemnych wpływów sfery naukowej i sfery politycznej. Obok dość oczywistych zależności nauki od polityki w okresach, gdy dane państwo miało charakter totalitarny czy autorytarny i jawnie podporządkowywało badania naukowe celom politycznym, również w czasach wolności badań – podkreślał prelegent – istnieje cała masa mechanizmów wiążących je z polityką. Takie aspekty, jak strategie retoryczne czy strategie wykluczania ze świata nauki, są przykładami trudno rozszczepialnych związków między wiedzą a władzą. Kolejnym poruszonym zagadnieniem, tym razem na podstawie tekstu Somsena, była kwestia historyczności pewnych pojęć i zjawisk, takich na przykład, jak uniwersalizm czy narodowość dziedziny *science*.

W trakcie dyskusji, która nastąpiła po tym panelu, padła między innymi uwaga, że często w historii nauki występują ciekawe rozbieżności między interesami politycznymi (narodowymi) a nauką. Jako przykład tego rodzaju różnic zostały przytoczone badania nad relacjami między myślą Newtona a myślą Kartezjusza. Otóż w XIX w. transnarodowość pozytywizmu przeważała nad rozbieżnymi perspektywami narodowymi, prowadząc do tego, że wpływ kartezjańskich ustaleń na fizykę newtonowską został całkowicie odrzucony zarówno przez pozytywistów angielskich, jak i niemieckich oraz francuskich.

Ostatni panel dotyczył problemu niewiedzy, ignorancji, którym chce się zajmować nowy kierunek w ramach historii nauki, a mianowicie tzw. agnotologia. Punktem wyjścia dla prelegenta był w tym przypadku artykuł Roberta N. Proctora³. Surman na wstępie zauważył, że rozważania nad pojęciem i zjawiskiem ignorancji mają już dość długą historię. Na przykład badacze społeczni ze szkoły bielefeldzkiej uznawali, że niewiedza może być w nauce pewnym zasobem. Może też być czymś w rodzaju „utraconej rzeczywistości” lub świadomie podejmowaną strategią. Ze względu jednak na to, że jako odrębna subdyscyplina badań agnotologia jest bardziej pewnym

² M. Ash: *Scientific Changes in Germany 1933, 1945 and 1990: Towards a Comparison*, „Minerva”, t. 37: 1999, s. 329–354; G. Somsen: *History of Universalism: Conceptions of the Internationality of Science (1750–1950)*, „Minerva” t. 46: 2008, s. 361–379.

³ R. N. Proctor: *Agnotology. A Missing Term to Describe the Cultural Production of Ignorance (and Its Study)*, [w:] *Agnotology. The Making und Unmaking of Ignorance*, red. R. N. Proctor, L. Schiebinger, Stanford 2008, s. 1–33.

projektem na przyszłość niż ugruntowaną i bogatą w analizy dziedziną, prowadzący mówił raczej o możliwościach, jakie otwierają się tu przed historykiem nauki (np. dociekania nad sposobami tworzenia niechęci, by wiedzieć, lub politycznymi i poznawczymi efektami ignorancji).

Po seminarium, już podczas mniej oficjalnych dyskusji, wśród uczestników zapanało wyraźne przekonanie, że spotkanie było bardzo udane i inspirujące.

Tomasz Falkowski
(Poznań)

**43. MIĘDZYNARODOWY KONGRES HISTORII FARMACJI,
WARSZAWA, 12–15 WRZEŚNIA 2017 R.**

**43RD INTERNATIONAL CONGRESS FOR THE HISTORY OF PHARMACY,
WARSAW, 12–15 SEPTEMBER, 2017**

Po raz pierwszy historycy farmacji z całego świata, zrzeszeni w International Society for History of Pharmacy (ISHP), spotkali się na Kongresie Historii Farmacji w Polsce. Jako miejsce obrad 43. Międzynarodowego Kongresu Historii Farmacji została wybrana Stara Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego (ul. Krakowskie Przedmieście 26/28).

Prezydent 43. Międzynarodowego Kongresu Historii Farmacji – dr hab. Iwona Arabas, prof. PAN – kierowała organizacją tegorocznego spotkania historyków, zajmujących się dziejami farmacji. Przewodniczącym Komitetu Honorowego był prof. dr hab. Janusz Pluta. W skład Komitetu Organizacyjnego wchodziły: dr Lidia Maria Czyż (Sekretarz), dr Elżbieta Rutkowska, dr hab. Bożena Karolewicz, dr hab. Ewa Wyka i dr Joanna Giebułtowicz.

W Kongresie uczestniczyli przedstawiciele następujących państw: Austrii, Białorusi, Czech, Danii, Francji, Hiszpanii, Iranu, Japonii, Kostaryki, Litwy, Łotwy, Niemiec, Norwegii, Polski, Rumunii, Serbii, Słowacji, Stanów Zjednoczonych, Szwajcarii, Turcji, Ukrainy, Węgier, Wielkiej Brytanii i Włoch – łącznie 131 uczestników wraz z 24 osobami towarzyszącymi.

Jako wiodące tematy zostały zaproponowane zagadnienia związane z historią zielników, antidotariów, dispensatoriów, farmakopei oraz organizacji farmaceutycznych.

W 2017 r. minęło 200 lat od wydania *Pharmacopoeia Regni Poloniae* (Varsoviae 1817), uznawanej za pierwszą narodową farmakopeę polską, a także obchodzono 70. rocznicę utworzenia Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego. Podczas ceremonii otwarcia Kongresu kwestie związane ze wspomnianymi rocznicami omówiła dr hab. Iwona Arabas, prof. PAN w wykładzie inauguracyjnym pt. *2017 – the year of two important pharmaceutical anniversaries in Poland*.

Podczas Kongresu odbyło się uroczyste zebranie Międzynarodowej Akademii Historii Farmacji (w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego przy ul. Dobrej 56/66). W trakcie spotkania dr hab. Anita Magowska, prof. UM w Poznaniu i wiceprezydent Akademii wygłosiła referat pt. *Pharmacopoeia as a mirror of scientific progress and*



Fot. 1. Wykład inauguracyjny dr hab. Iwony Arabas, prof. PAN (fot. Grażyna Kułakowska)



Fot. 2. Uczestnicy 43. Międzynarodowego Kongresu Historii Farmacji w Starej Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego (fot. Grażyna Kułakowska)

social development. W tym roku do Akademii została przyjęta dr Lidia Maria Czyż – Przewodnicząca Zespołu Sekcji Historii Farmacji Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego.

Spotkanie było też okazją do uhonorowania zasłużonych historyków farmacji. Statuetkę Antoniny Leśniewskiej otrzymały: dr Jadwiga Brzezińska – nestorka polskich historyków farmacji, która została także honorowym członkiem ISHP, prof. Christa Kletter (Austria) oraz prof. Maria del Carmen Francés Causapé (Hiszpania).

Program Kongresu obejmował sesje plenarne, sesje krótkich prezentacji ustnych oraz sesję posterową. Zaprezentowane prace dotyczyły m.in. historii farmakopei i towarzystw farmaceutycznych, azjatyckiej wiedzy medyczno-farmaceutycznej z XVII i XVIII w. oraz jej współczesnego znaczenia.

Wykład plenarny prof. Christy Kletter poświęcony był zagadnieniom wpływu stowarzyszeń farmaceutycznych na kształtowanie się farmacji w Austrii. Natomiast prof. Kichiro Tsutani, przedstawiając historię Farmakopei Japońskiej, zwrócił uwagę na odniesienie pierwszego jej wydania do farmakopei europejskich (głównie holenderskiej) oraz amerykańskich. Obecnie przedstawiciele Komisji Farmakopei Japońskiej wraz z przedstawicielami Komisji Farmakopei Europejskiej i Komisji Farmakopei Stanów Zjednoczonych biorą udział w pracach Grupy Dyskusyjnej Farmakopei (*Pharmacopoeial Discussion Group*), która ma na celu ujednoczenie wymagań zawartych w tych farmakopeach.

Prof. Gregory Higby w swoim wystąpieniu wyjaśnił wpływ ograniczeń i braków w farmakopeach Stanów Zjednoczonych, wydanych w I połowie XIX w., na założenie Amerykańskiego Towarzystwa Farmaceutycznego w 1852 r.

Posiadanie własnej farmakopei dla danego państwa stawało się stopniowo kwestią narodowych ambicji, częścią i dowodem jego suwerenności i jedności. Do tych zagadnień odniósł się prof. Stuart Anderson, analizując, w jaki sposób w poszczególnych krajach Wielkiej Brytanii publikacja farmakopei stała się ważnym wyrazem tożsamości narodowej w latach 1618–1851.

Prof. Sabine Anagnostou przedstawiała znaczenie analizy źródeł, wymiany, wzajemnego oddziaływania i rozwoju wiedzy na temat azjatyckich leków oraz ich zastosowań w XVII i XVIII w. dla badań i rozwoju współczesnych leków opartych na surowcach roślinnych.

Oprócz sesji plenarnych podczas 43. międzynarodowego spotkania historyków farmacji odbyło się również 16 sesji, na których wygłoszono 65 krótkich prezentacji ustnych.

Podczas sesji posterowej zostały zaprezentowane 44 plakaty. Wśród nagrodzonych znalazły się prace: 1. miejsce – *The HK-SR-1 pharmaceutical-botanical manuscript from the 18th century preserved by the Czech Pharmaceutical Museum* (zespół autorów: Ladislav Svatoš, Jan Babica, Jindřich Kolda, Ladislava Valášková); 2. miejsce – *The medicines from Dispensatorium V. Cordus (1563) and Pharmacopoea J. Placotomus*

(1560) listed on the majolica cartuches in the collection of Grabowski at the Museum of Pharmacy in Cracow (autorka: Iwona Dymarczyk); 3. miejsce – *Pharmacopoea Pauperum 1799 – medicine for poor in Copenhagen, Denmark* (autorka: Mette Katri-ne Jensen).

Uczestnicy Kongresu mogli zwiedzić nową wystawę *Res pharmaceuticae* w Muzeum Farmacji im. mgr farm. Antoniny Leśniewskiej (Oddział Muzeum Warszawy) oraz wystawę czasową *Farmacja na Uniwersytecie*, przygotowaną przez zespół kustoszy z Muzeum Farmacji im. mgr farm. Antoniny Leśniewskiej i Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego w holu Starej Biblioteki UW, a także Dział Starej Książki Medycznej Głównej Biblioteki Lekarskiej w Warszawie.

Koncert utworów Fryderyka Chopina, a także koncerty skrzypcowy i jazzowy, które stanowiły oprawę muzyczną Kongresu, zostały entuzjastycznie przyjęte przez biorących udział w Kongresie.

Kongresy ISHP odbywają się co dwa lata. Na zakończenie międzynarodowego spotkania historyków farmacji w Warszawie Gregory Higby zaprosił zebranych na następny Międzynarodowy Kongres Historii Farmacji, który odbędzie się w Waszyngtonie w 2019 r.

43. Międzynarodowy Kongres Historii Farmacji w Polsce na długo zapewne pozostanie w pamięci jego uczestników, którzy dali temu wyraz, przesyłając słowa uznania na ręce dr hab. Iwony Arabas, prof. PAN – Prezydenta tego Kongresu.

Elżbieta Rutkowska
Zakład Farmacji Stosowanej
Uniwersytet Medyczny w Białymstoku

**25TH INTERNATIONAL CONGRESS OF THE HISTORY OF SCIENCE
AND TECHNOLOGY, RIO DE JANEIRO, BRASIL, 23–29 JULY 2017.**

**25. MIĘDZYNARODOWY KONGRES HISTORII NAUKI I TECHNIKI,
RIO DE JANEIRO, BRAZYLIA, 23–29 LIPCA 2017 R.**

25. Międzynarodowy Kongres Historii Nauki i Techniki, który odbył się w Rio de Janeiro w Brazylii w dniach 23–29 lipca 2017 r., był zorganizowany przez Międzynarodową Unię Historii i Filozofii Nauki i Techniki (*International Union of History and Philosophy of Science and Technology*) oraz najprężniej działający przy niej Oddział Historii Nauki i Techniki (*Division of History of Science and Technology*).

Ze strony brazylijskiej organizatorami byli: Brazylijskie Towarzystwo Historii Nauki (*Sociedade Brasileira de Historia de Ciencia*) oraz państwowy Federalny Uniwersytet Rio de Janeiro, w którego instytucjach znajdujących się na starym kampusie w centrum miasta, nad jedną z zatok obok plaży Flamengo w dzielnicy Botofago, odbywały się sesje (Instytut Ekonomii, Instytut Psychologii, Szkoła Studiów Społecznych oraz Muzeum Historii Nauk o Ziemi, będące osobną instytucją).

Kongres zgromadził badaczy zajmujących się różnymi aspektami historii nauki z całego świata. Liczba uczestników – w mojej opinii przekroczyła chyba tysiąc osób.

Inauguracja Kongresu miała miejsce w audytorium centrum kongresowego w Rio, znajdującym się w budynkach giełdy brazylijskiej. Cztery sesje plenarne odbyły się w jednej z głównych sal Muzeum Nauk o Ziemi. Poświęcone były: Nauce, technice i medycynie – pomiędzy globalizacją i lokalnością (Chair: Luiz Carlos Soares), Prawdzie, wierze i metodologicznemu fetysyzmowi (Chair: Thomas A.S. Haddad), Uwypowieniu i izolacjonizmowi (*Islanding*) w historii nauki (Chair: Jose Luis Goldfarb), Metodzie Newtona w jego obserwacjach optycznych (Chair: Efthymos Nicolaidis), Wymianie naukowej pomiędzy Brazylią i USA (Chair: Christiona Barbosa) oraz Roli badań nad historią nauki i techniki na globalizującym się południu (Chair: Pablo Gomez).

Aby oddać ogrom kongresu, można podać liczbę sympozjów. Odbyło się ich aż 117. Przeciętnie w każdym sympozjum uczestniczyło około 5 referentów, czyli liczbę badaczy prezentujących swoje rezultaty można oceniać na około 600 osób.

Nie sposób wymienić wszystkich tytułów sesji (są one do odtworzenia na stronie internetowej kongresu). Można jedynie stwierdzić, że dotyczyły one problemów od starożytności po współczesność. Dla przykładu: Nauka i technika w Chinach (od starożytności po współczesność), Chińskie, indyjskie i islamskie tradycje klasycznej medycyny, Starożytna i rodzima astronomia: Indie, Chiny, obie Ameryki, Wczesno nowożytny zielniki, lekarstwa i trucizny, Rewolucja naukowe, Nauka i technika w kolonialnej Ameryce Łacińskiej, Muzea i praktyki kolekcjonowania zbiorów, Nauka oświeceniowe, polityka i państwo, Katolicyzm i nauka, Jezuci i nauka, Nauka, religia i ideologia, Nauka i edukacja, Historia nowożytnej matematyki, Chemia i farmacja od XVIII do XX wieku, Ewolucja i anty-ewolucja, ekologia i nowoczesna biologia, Rasy we współczesnej medycynie i biologii, Medycyna tropikalna, Technologie reprodukcyjne, Kobiety i *gender studies*, Epistemologia medycyny, Neuronauki w XX wieku, Nauka, media i literatura, Narzędzia historii nauki – metody komputerowe, Materiały i technologie militarne, Standardy i ekspozycje na temat nauki i techniki, Nauki społeczne, *Soft power* w nauce – uczeni jako dyplomaci, Nauka i technika w okresie II wojny światowej, Kariery indywidualne uczonych.

Równolegle z sesjami odbyły się na kongresie posiedzenia wyborcze kilku organizacji związanych z Międzynarodową Unią Historii i Filozofii Nauki oraz jej Oddziałem Historii Nauki i Techniki (DHST). Zdominowało kongres zgromadzenie ogólne DHST, na którym odbyły się wybory nowych władz. Udział w wyborach do władz DHST/IUHPST (*General Assembly of the Division for the History of Science and Technology/International Union for the History and Philosophy of Science and Technology*) mają zagwarantowany wszyscy płacący składki członkowie, w tym delegat Polski (Polskiej Akademii Nauk) z prawem biernym i czynnym w wyborach.

Ponadto przeprowadzono wybory nowych władz ICOHTEC (*International Committee for the History of Technology*). Jej nowym przewodniczącym został prof. dr hab. Sławomir Łotysz z Instytutu Historii Nauki imienia Ludwika i Aleksandra Birkenmejerów PAN. Wybory odbyły się także w innych gremiach: IASCUD (*International Association for Science and Cultural Diversity*), IAHS (*International Association of Hydrological Sciences*), EASTM (*East Asian Science, Technology and Medicine*) i innych.

Ukonstytuowały się nowe władze DHST. Organizacja ta w przeciwieństwie do Unii Historii i Filozofii Nauki, dysponuje całkiem pokaźnymi kapitałami pochodzącymi ze składek krajów uczestniczących w niej. Można więc zauważyć, że DHST jest swoistym silnikiem napędowym całej Unii i najmocniejszą spośród wszystkich organizacji w niej zrzeszonych. Stąd ważność uczestnictwa w jej władzach.

Polskę reprezentował piszący te słowa, obecny przewodniczący Komitetu Historii Nauki i Techniki Polskiej Akademii Nauk. W głosowaniu co do miejsca w którym odbędzie się kolejny kongres wygrała Praga Czeska (lipiec 2021). Kontrkandydatury Melbourne w Australii i Oakland w Nowej Zelandii zdobyły mniejszą liczbę głosów.

W czasie dyskusji wokół głosowań na członków nowych władz DHST podkreślano, że Polska (reprezentowana przez Polską Akademię Nauk) regularnie płaci składki do Unii/DHST i nie zalega w przeciwieństwie do wielu innych krajów. Jednocześnie jednak trzeba zauważyć, że nikły udział przedstawicieli Polski (PAN) w pracach IUHPST/DHST powoduje, że mało kto z naszego kraju jest znanym w tym środowisku, stąd trudności przy wyborach do władz. Wybierani są głównie Anglicy, Amerykanie, Francuzi, Niemcy, Chińczycy i reprezentanci krajów iberoamerykańskich (w ich skład wszedł tylko 1 Rosjanin). Mocną pozycję mają natomiast reprezentanci Republiki Czeskiej, która w głosowaniu zwyciężyła jako organizator kolejnego Kongresu w Pradze w roku 2021, pokonując Australię i Nową Zelandię.

Jak można domniemywać po Kongresie w Pradze w roku 2021 zwycięży prawdopodobnie kraj pozaeuropejski – prawdopodobnie właśnie Australia lub Nowa Zelandia i następny kongres w roku 2025 odbędzie się w którymś z tych krajów.

Polska będzie mogła starać się o organizację kolejnego Kongresu dopiero w roku 2030. Oczywiście pod warunkiem, że będziemy aktywnie uczestniczyć w kongresach w roku 2021 i 2025 oraz stworzymy jakieś międzynarodowe „lobby” dla naszej kandydatury. Reprezentanci Czech byli doskonale zorganizowani, a prof. Milada Sekyrkova z Czeskiej Akademii Nauk została wybrana skarbnikiem DHST w kadencji 2017–2021.

Leszek Zasztowt
Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN